

ARŠÍK PICASSO BEZ ČÍSLA

Emise Světové shromáždění za mír a život, proti jaderné válce, Praha 1983, Pof. č. 2596 a A2597, byla dosud spíše na okraji zájmu specializovaných sběratelů.

Známká 2 Kčs z této emise, s kresbou Picassovy holubičky, byla tištěna čtyřbarevným ocelotiskem z plochých desek jednak v malém přepážkovém listu o osmi známkách a jednak v aršíkové úpravě o čtyřech známkách. Jeden tiskový list obsahoval čtyři malé přepážkové listy, druhý tiskový list obsahoval čtyři aršíky. Jednotlivá pole přepážkových listů na tiskovém listu i jednotlivá aršíková pole lze rozeznat podle drobných deskových vad [1].

Na známkách, PL a aršíku nebyly dosud v našich katalozích uvedeny žádné deskové vady ani jiné sběratelské zajímavosti. Aršík však je pozoruhodný tím, že je u něho použito knihtiskové číslování, provedené na jeho dolním okraji. A právě u tohoto číslování se nyní vyskytly hned dvě zajímavosti. Prakticky současně nám byly ze dvou zdrojů předloženy dva nepoužité aršíky, z nichž první má místo čísla nuly a druhý je zcela bez čísla.

První zmíněný aršík, s nulami, má všechny čtyři známky proděravěné vždy jedním kulatým otvorem, který tiskárna známek používala k označování vzorců. Jedná se tedy o exemplář určený buď ke schválení, nebo k propagačním účelům, například v nabídce PZO Artia do zahraničí. Není tedy samozřejmě vyloučeno, že může existovat aršík s nulami, ale bez proděravění známek; takový aršík nám však doposud nebyl předložen.

Druhý zmíněný aršík, bez čísla (píše se o něm i v [2]), je rozměrem, použitým papírem, lepem, tiskovými barvami, zoubkováním i ostatními atributy zcela shodný s aršíky číslovány. Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že jde o výrobní nahodilost, kdy v procesu číslování došlo k přehlédnutí ojedinelých kusů, které unikly kontrole a zamíchány mezi aršíky číslované se dostaly do distribuce. Tento názor vyslovuje i článek [2], který uvádí: "Pokud se potvrdí, že nepochází z ministerských darů a byl jen omylem či nedopatřením neočíslován, jedná se v tomto případě o chybotisk (?). Zdá se, že to nebyl záměr vydavatele, jak tomu bývá u číslovanych i nečíslovanych černotisků, nebo černotisků s nulami, které jsou často vyrobeny jako dary prominentním osobnostem."

Určité okolnosti související s výskytem těchto aršíků bez čísla však naznačují, že absence čísla může mít i jiný důvod. Abychom si tuto hypotézu mohli lépe přiblížit, ukažme si napřed, proč vlastně aršíky byly číslovány.

Vydání aršíku spadalo do období, kdy se vydavatel, spolu s obchodními organizacemi Pofis a Artia a dále s orgány ministerstva vnitra, pokoušel odhalit způsobu údajného soukromého (a tehdy samozřejmě i nelegálního) vývozu nových československých známek (novinek) a tím mu i zamezit. Počátkem 80. let se totiž začaly množit stížnosti oficiálního monopolního exportéra českosloven-

ských známek - PZO Artia - na to, že mnozí jeho zákazníci v západní Evropě snižují počty od něj odebíraných sérií, protože jsou zásobováni z jiných zdrojů. Tím se Artia i potažmo Pofisu a poště samozřejmě snižovaly devizové tržby, což vzbudilo na příslušných místech značnou nelibost. Reakcí byla snaha Bezpečnosti zjistit místo, odkud tyto údajně nelegálně vyvážené novinky pocházejí. Předpokládalo se, že je nelegální exportéři nakupují na některé poště, kde se jim nejspíš podařilo podplatit některého dostatečně vysoko postaveného poštovního úředníka, který jim tento přísun dokázal zajistit. Nejjednodušší by jistě bylo sledovat pořadová čísla archů; praktický význam tohoto opatření by však nebyl velký, protože vývozci stačilo odtrhnout příslušný okraj archu a samotné známky pak byly anonymní. Navíc sami obchodníci na Západě známky obvykle dále v celých arších nenabízeli, takže případné rozeznávání nelegálně vyvezených známek podle čísel na okrajích archů v cizině ani nebylo možné.

O dalších způsobech takového sledování se ve svém dopise, uveřejněném v listárně Filatelie [3], zmiňuje čtenář Antonín Votápek. Píše, že Bezpečnost tehdy označovala různými, pouhým okem neviditelnými chemikáliemi okraje archů známek i jednotlivé známky a dále různě šikmo zařezávala okraje archů, které pak byly přidělovány konkrétně určeným "podezřelým" poštám. Vedle uvedených postupů však byly používány i další. Jedním z nich byl i pokus zavést u aršíků číslování, které by umožňovalo jmenovitě sledovat doslova každý exemplář. Na rozdíl od celých archů aršíky totiž nejsou obvykle dále děleny na jednotlivé známky, a proto sledování jejich pořadových

čísel při prohlídce nabídky zahraničních obchodníků mělo větší naději na úspěch. Prvním československým aršíkem, u něž bylo číslování použito, byl právě aršík Světové shromáždění za mír a život (dalšími pak byly aršíky 10. výročí Helsinské konference 1985, Pof. č. A2704B, a Olympijské hry 1988, Pof. č. A2826 - A2828).¹⁾ O tom, že aršíky jsou číslovány, se filatelisté dozvěděli až při jejich vydání, například z oznámení o nových poštovních známkách ve Filatelii [4]. Článek otištěný před vydáním aršíku [5], který chystanou emisi představuje, se o číslování aršíků (které přitom bylo naprostou novinkou) vůbec nezmiňuje. Jestli použití číslování u tohoto aršíku (případně další naznačené identifikační metody používané u jiných emisí) Bezpečnosti nějak napomohlo vysledovat zdroj nelegálně vyvážených novinek, nevíme. Plán byl nejspíš takový, že pracovníci Artie, popřípadě další osoby, budou na svých zahraničních cestách sledovat prodejce nových československých známek a nenápadnou prohlídkou jejich sortimentu zjistí, zda neobsahuje předem označené archy, aršíky či známky. Vzhledem k tomu, že u chemicky či zastřížením okrajů označených archů známek byly různé chemikálie či různé stříhy použity u různých emisí a ty pak

čísel při prohlídce nabídky zahraničních obchodníků mělo větší naději na úspěch.

Prvním československým aršíkem, u něž bylo číslování použito, byl právě aršík Světové shromáždění za mír a život (dalšími pak byly aršíky 10. výročí Helsinské konference 1985, Pof. č. A2704B, a Olympijské hry 1988, Pof. č. A2826 - A2828).¹⁾ O tom, že aršíky jsou číslovány, se filatelisté dozvěděli až při jejich vydání, například z oznámení o nových poštovních známkách ve Filatelii [4]. Článek otištěný před vydáním aršíku [5], který chystanou emisi představuje, se o číslování aršíků (které přitom bylo naprostou novinkou) vůbec nezmiňuje.

Jestli použití číslování u tohoto aršíku (případně další naznačené identifikační metody používané u jiných emisí) Bezpečnosti nějak napomohlo vysledovat zdroj nelegálně vyvážených novinek, nevíme. Plán byl nejspíš takový, že pracovníci Artie, popřípadě další osoby, budou na svých zahraničních cestách sledovat prodejce nových československých známek a nenápadnou prohlídkou jejich sortimentu zjistí, zda neobsahuje předem označené archy, aršíky či známky. Vzhledem k tomu, že u chemicky či zastřížením okrajů označených archů známek byly různé chemikálie či různé stříhy použity u různých emisí a ty pak

¹⁾ Číslování příležitostných a výsadních tisků, které je tradiční už od roku 1962, bylo samozřejmě prováděno z jiných důvodů.

postupně přidělovány jednotlivým konkrétním poštám, nalezení takto označených známek by vedlo ke značnému zúžení okruhu potenciálních zdrojů tohoto zboží a k snadnějšímu odhalení vývozců. Nic z toho se však, alespoň podle našich informací, nestalo. Důvod může být například ten, že nelegální vývoz našich novinek ve skutečnosti nebyl pašeráckou akcí ve velkém, ale spíše šlo o mnoho jednotlivých filatelistů, kteří si přilepšovali odesláním relativně malého počtu novinek; v souhrnu však již šlo o objemy zčásti pokrývající tehdejší zahraniční (už i tak skomírající) poptávku. Pravdou může být i to, že pracovníci Artie silně nadsazeným tvrzením o masivním nelegálním vývozu pouze maskovali vlastní špatné obchodní výsledky a omlouvali jim své klesající devizové tržby za novinky. Skutečnost samozřejmě může být i kombinací uvedených domněnek.

Nyní se nám však naskytá další možné vysvětlení, vyplývající z okolností výskytu nečíslovaných aršíků Světové shromáždění za mír a život 1983. Od vydání aršíků prakticky až do nedávné doby [2] nebyl výskyt exemplářů s chybějícím číslem v naší republice vůbec znám. Tato informace překvapivě přišla ze Spolkové republiky Německo, kde se nečíslované aršíky v posledních letech začaly objevovat v některých aukcích a filatelistických obchodech, a to v takové míře, že jejich záznam zařadil i (jinak velmi rezervovaný) Michlův katalog východní Evropy. Ten ve svém vydání z roku 1997/98 uvádí: "Bl. 54 F fehlende Blocknummerierung -" (chybějící číselování aršíků, cena proškrtnutá).

Všechny nám doposud známé aršíky bez čísla (prozatím jde zhruba o 20 kusů) pocházejí prokazatelně z Německa. Jak nám sdělili čeští obchodníci, nakupující v Německu známky a dovážející je na náš trh, nalezi tyto nečíslované aršíky vesměs ve zbytkových sestavách československých známek a aršíků ze 70. a 80. let, pocházejících z rozprodávaných skladů německých obchodníků, či v běžných generálních sbírkách německých sběratelů československých známek, nabízených v místních aukcích. Prakticky ve všech případech přitom prodávající tyto aršíky nabízeli za cenu aršíků číselovaných, aniž si všimli, že se nějak liší.

Z tohoto zjištění by v první polovině 80. let zainteresovaní pracovníci Bezpečnosti zřejmě vyvodili, že k nelegálnímu exportu československých známek možná nesloužily jen známky získané na poštách či v novinkové službě, ale že byly vyváženy i známky (v tomto případě aršíky), které se vůbec nedostaly do běžné distribuce, jinými slovy byly nejspíše odcizeny přímo ve výrobě. Jako takové pak samozřejmě nemohly být chemicky či jinak označeny, neboť toto označování se dělo až po předání známek z tiskárny do skladů pošty, a celé pátrání v zahraničí nemohlo přinést kýžený výsledek. Pokud tomu tak bylo, odcižen kdosi tyto aršíky v době mezi jejich vytištěním a jejich číselováním, zřejmě proto, že vůbec nevěděl, že číselovány být mají. Vyvezené nečíslované aršíky pak byly rozprodány na německém trhu jako aršíky standardní, aniž si po dlouhá léta někdo všiml jejich odlišnosti.

Možný původ nečíslovaných aršíků, jak jsme již v tomto článku naznačili, i další okolnosti tehdejšího nelegálního exportu čs. novinek jsou samozřejmě jen hypotézou, kterou je dalším badáním možno potvrdit, ale i opravit či dokonce zcela vyvrátit. V každém případě je však na světě nová mimořádná zajímavost^{3/}, přičemž je pikantní, že ji dříve přinesl katalog německý než katalogy tuzemské.

FRANTIŠEK BENEŠ

LITERATURA:

- [1] Zpravodaj komise čs. známek SČF, 1984, č. 24, str. 7.
- [2] Babák, Vladimír: Tři zajímavosti pro specialistu známek Československa. Merkur-revue, 1997, č. 3, str. 10.
- [3] Filatelie 1997, č. 8, str. 19.
- [4] Filatelie 1983, č. 13, str. 408.
- [5] Hodková, Helena: Na paměť osvobození a za život v míru. Filatelie 1983, č. 12, str. 363.

2/ Bez zajímavosti není ani fakt, že oznámené nákladové číslo aršíků je nižší než nejvyšší dosud známá pořadová čísla na nich nalezená. Je sice pravda, že od nich musíme odečíst aršíky vyrážené výrobní kontrolou a určené ke kartaci, přesto se nám rozdíly mezi uvedenými čísly zdá pozoruhodný.

3/ Jeden aršík Světové shromáždění za mír a život 1983 bez čísla bude nabídnut v dubnové mezinárodní aukci Profil.

ZAJÍMAVOSTI Z POŠTOVNÍ TISKÁRNÍ CENIN, PRAHA

V poslední době byly dotiskovány tři výplatní známky:

4 Kč - Klasicismus ve dnech 25.2. - 5.3. v nákladu 12 mil. kusů (objednány jsou další dotisky - cca 6 mil. ks měsíčně)

4,60 - Rokoko ve dnech 13.3. - 26.3. v nákladu 15 mil. ks (objednány jsou další dotisky - cca 15 mil. ks měsíčně)

4,60 Havel ve dnech 13.2. - 24.2. v nákladu 15 mil. ks.

Všechny uvedené dotisky byly provedeny na stroji WIFAG II.

Dále přinášíme upřesnění dat tisku příležitostných známek:

Skiboby - nátiisk 15.1. 98, tisk 15. - 20.1. 98,

Ondřejov - nátiisk 30.1. 98, tisk 30.1. - 6.2. 98,

Velikonoce - nátiisk 9.2. 98, tisk 9.2.-19.2. 98.

Všechny tři uvedené známky byly vytištěny na stroji Wifag III.

-red-

■ KYPR JE JIŽ TĚMĚŘ 25 LET ROZDĚLENÝ - od turecké okupace severní části ostrova. Tuto dosud zjištěnou ránu nenápadně připomínají i povinné příplatkové známky v minimální hodnotě 1 c. Další známka s obrázkem dítěte a ostnatého drátu s výrazným letopočtem 1974 vyšla i v loňském roce, jak dokládá rok 1997 uvedený malými číslicemi vpravo dole. lh

■ VÝPLATNÍ ZNÁMKU MALÉHO FORMÁTU bez uvedené výplatní hodnoty vydala izraelská pošta. Připomíná současně 50. výročí vyhlášení nezávislosti státu Izrael. Na známce je kreslená komiksová postavička před izraelskou vlajkou. Uvedenému výročí jsou věnovány i další dvě známky připomínající nábor dobrovolníků pro boj za osvobození. První známka je věnována zahraničním dobrovolníkům, druhá náboru Židů žijícím v diaspoře. -er

■ AMERICKÁ POŠTA vydala na počest přistání sondy Pathfinder na Marsu aršík se známkou hodnoty 3 USD. Na známce a na jejím okolí

na aršíku je první obraz, který vyslala sonda 4. července 1997 na Zemi. Náklad aršíku je 15 milionů kusů. Pozoruhodné je zoubkování známky v aršíku. Řada obvyklých perforačních otvorů je uprostřed dole přerušena a místo nich jsou miniaturní písmena "USA". Jde o jistě originální formu ochrany proti padělatelům. er

■ NEJÚSPĚŠNĚJŠÍ NĚMECKOU ZNÁMKOU loňského roku byla v anketě čtenářů časopisu DBZ/SE vyhodnocena známka ke 100. výročí úmrtí Heinricha von Stephana. Vyslovo se pro ni 15,39 % účastníků ankety. Další místa obsadily emise s příplatky ve prospěch mládeže (koně - 14,66 %) a aršík pro děti s dětmi a balony (9,99 %). Je zajímavé, že známky na posledních dvou místech (T. Dehler a Caritas) nedostaly ani jednu setinu procenta hlasů. -er

■ DĚTI Z ČERNOBYLU, které se přijely rekreovat z následků ozáření na pozvání do Izraele, připomněla izraelská pošta vydáním jedné známky s pohledem na řadu smějících se dětí vystupujících z letadla. ML